

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ В КУРСІ СУЛМ

Автор статті доводить актуальність інтеграційних зв'язків у презентації і вивченні словотвірного мовного матеріалу студентами-філологами.

Якісна лінгвістична підготовка студента-філолога є фундаментом педагогічної майстерності вчителя-словесника: сучасна програма з рідної мови для середньої загальноосвітньої школи передбачає формування в учнів широкого кола вмій і навичок, а реалізація такого завдання можлива лише за умови добре підготовленого фахівця, який принаймні сам досконало володів би ними. Лінгвістична підготовка філолога передбачає засвоєння системи мовних теоретичних знань і оволодіння мовленнєвими навичками. Висока якість мовлення забезпечує ефективність процесу передачі знань, обміну інформацією, сприяє вдосконаленню керування пізнавально-практичною діяльністю учнів, регулює взаємовідносини між вчителем та учнем. Учитель зможе забезпечити досягнення зазначеної мети, якщо глибоко осмислюватиме основні питання мовознавчої теорії, знатиме систему мови й закони її функціонування.

Особливої актуальності ця проблема набуває в наш час, коли виникла потреба в модернізації системи педагогічної освіти України, адже відомо, що українські педагогічні ВНЗ понині готують освітянські кадри за безнадійно застарілими навчальними програмами (програма з курсу сучасної української літературної мови складена понад 20 років тому) [1]. Певна річ, що впродовж цих років з'явилися нові ідеї в лінгводидактичних дослідженнях. Тому слухними є зазначені в Концепції розвитку вищої педагогічної освіти України в XXI столітті закономірності в прогнозуванні змісту освіти: 1) поглиблення міжпредметних зв'язків; 2) створення інтегрованих курсів; 3) усунення дублювання навчального матеріалу [2: 76].

Ідея інтегрованого навчання є значним здобутком дидактики, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається здійснення мети якісної освіти [3: 99]. Інтеграція – важлива умова сучасної освіти й цивілізації в цілому. Адже сьогоднішня стадія наукового мислення все більше характеризується здатністю розглядати не окремі ізольовані факти, а їх взаємозв'язки. Тож інтеграція як вимога об'єднання в ціле частин чи елементів є необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого можливо створити в студентів чи учнів цілісне уявлення про виучуваний об'єкт. Ідея інтеграції торкається всіх навчальних дисциплін у будь-якому навчальному закладі, в тому числі викладання рідної мови у ВНЗ педагогічного профілю.

Для розв'язання проблеми інтеграції у вивченні української мови однією з важливих технологій є **впровадження міжпредметних зв'язків** між курсами лінгвістичного блоку, а також **міжрівневих зв'язків** у системі мови. Як показує практика, інтеграційні зв'язки між різними лінгвістичними курсами й курсом сучасної української мови та між одиницями різних рівнів у системі мови зводяться до двох основних напрямків. Перший з них торкається поглиблення теоретичних знань, що дає змогу вільно орієнтуватися у причинно-наслідкових зв'язках між одиницями мовної системи, давати їм кваліфіковане пояснення й оцінку. Другий забезпечує практичне оволодіння відповідними вміннями й навичками. Перший і другий напрями інтеграційних зв'язків у вивченні мови тісно пов'язані між собою, причому другий реалізується з опорою на перший.

Ідеї інтегрованого навчання вимагають зміни репродуктивно-пояснювального типу навчання, що побутує в освіті, на більш ефективні типи, які стимулюють до узагальнення і систематизації знань, і є адекватними до умов, що складаються. Мова йде про інноваційні методи засвоєння основних понять курсу (дисципліни, розділу) блоками, модулями. Така система організації навчання дозволяє особі, що здобуває знання, виділити у конкретному предметі базисну інваріантну частину його змісту, яку після самостійного осмислення і реконструювання ця особа зможе використати на новому складнішому рівні при вивченні інших дисциплін.

У контексті сказаного, а також за умови функціонально-діяльнісного підходу до викладання рідної мови у школах та ВНЗ, першорядного значення у вивченні словотвору набуває комплексна презентація словотвірного мовного матеріалу, яка охоплює синтаксичний, лексико-семантичний, морфологічний і відповідно словотвірний рівні (міжрівнева інтеграція).

Базис розділу "Словотвір" репрезентуємо у вигляді:

- 1) словотвірних термінів;
- 2) понять, що відображають мовні словотвірні явища;
- 3) узагальнюючих схем і таблиць, в яких системно представлено семантично-структурну характеристику виучуваних явищ.

Словотворення розглядаємо як інтеграційний процес, що відбувається залежно від комплексу умов синтаксичного, морфологічного, лексико-семантичного плану. Тому визначальною в пропонованій системі роботи є модель, за якою словотвірний процес охоплює два етапи: 1) контамінацію – утворення складного найменування (Ф. Буслаєв, М. Крушевський, О. Потебня, Л. Сахарний) і 2) компресію (універбацію), яка виникає внаслідок декомпозиції складного найменування в універб (Ф. Буслаєв, Л. Виготський, Ю. Гінзбург, М. Малеева, Л. Невідомська, О. Потебня, І. Торощев): *чорні брови* → *та, що з чорними бровами* → *чорноброва*; *грушева наливка* → *наливка, виготовлена з груш* → *грушівка*.

Вивчення розділу здійснюється в два етапи:

1) пізнавально-формульвальний. На цьому етапі засвоюється понятійно-термінологічний тезаурус розділу; з'ясовуються семантико-функціональні особливості виучуваного явища та презентація цього матеріалу у шкільних програмах і підручниках;

2) системно-формульвальний. Проходить власне після кожного блоку практичних занять (а їх виділяємо три) у вигляді лабораторної роботи. Якщо лекційний курс зорієнтований перш за все на теоретичну підготовку майбутнього спеціаліста, практичні заняття – на закріплення теоретичних знань, то лабораторні роботи дають більше можливостей для реалізації професійної спрямованості курсу. Цьому сприяє відбір мовного матеріалу, використання лексикографічних джерел, звернення до навчально-методичної літератури. Лабораторні роботи зі словотвору проводимо за єдиною наскрізною тематикою – "Лінгвістичний аналіз одиниць мови". У багатьох випадках лінгвістичний аналіз робимо співзвучним до видів мовного розбору в школі (інтеграційні зв'язки з методикою викладання української мови).

Подамо перелік тем занять і вкажемо на їх місце в програмі курсу СУЛМ зі словотвору.

Блок I (6 год.). Словотвір і деривація. Деривація – породжувальна теорія мовознавства. Словотвірна система української мови. Словотвірний тип. Комплексні одиниці словотвору. Словотвірна пара – основна класифікаційна одиниця словотвору. Словотворчий формант і його складові компоненти. Формування семантики похідного.

Блок II (6 год.). Способи словотворення. Характеристика способів за характером словотвірної бази. Афіксне і безафіксне словотворення. Складання й аббревіація. Твірна основа і словотворчий засіб при всіх способах творення слів.

Блок II (6 год.). Безафіксне словотворення. Словотворчий засіб при безафікському словотворенні. Конверсія (транспозиція). Лексико-синтаксичне (компресія, зрощення) і лексико-семантичне словотворення.

Домінуючою формою організації навчального процесу є практичні заняття. Їх загальна структура така:

Засвоєння понятійно-термінологічного тезаурусу кожної теми. З'ясування семантико-функціональних особливостей виучуваного словотвірного явища (цей етап охоплює роботу з опорними конспектами).

Робота зі шкільними програмами і підручниками (з'ясування презентації виучуваного матеріалу у шкільній навчально-методичній літературі).

Такий вид роботи репрезентує міжпредметну інтеграцію (СУЛМ: Словотвір і Методика викладання української мови) та сприяє формуванню методичної компетенції як складової професійної компетенції майбутніх учителів-словесників.

Робота з узагальнюючими схемами і таблицями.

Виконання тренувальних вправ і завдань, метою яких є формування й удосконалення мовно-мовленнєвих умінь і навичок.

Навчальним матеріалом на цьому етапі занять завжди є текст, бо тільки в ньому функціонують словесні одиниці, що є предметом розгляду у словотворі: "наслідки семантико-дериваційних перетворень виражаються не безпосередньо у формально-звуковій структурі похідного, а в контексті його функціонування" [4: 32].

Описаний вище комплексний підхід до аналізу словотвірного процесу на заняттях з української мови є однією з найважливіших передумов засвоєння студентами лінгвістичних знань як системних. Пошук оптимальних шляхів презентації матеріалу зі словотвору призводить до висновку про необхідність введення в практику викладання мови понять і методів сучасної словотвірної теорії, які сприятимуть подоланню ізоляції у вивченні мови як функціональної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Сучасна українська літературна мова. Програма для студентів спеціальності 2102 / Укл. А.А. Грищенко, П.С. Дудик. – К.: РНМК Міносвіти УРСР, 1988. – 35 с.
2. Любар О., Федоренко Д. Розвиток вищої педагогічної освіти України в ХХІ столітті: Концепція // Рідна школа. – 1994. – № 8. – С. 76.
3. Захлюпана Н.М., Кочан І.М. Словник-довідник з методики української мови. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 248 с.
4. Невідомська Л.М. Деривація та її основні види // Українознавчі студії: Науково-теоретичний журнал Інституту українознавства при Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника. – 1999. – № 1. – С. 26-39.
5. Сучасна українська літературна мова. Підручник / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін.; За ред. А.П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997. – 493 с.

Матеріал надійшов до редакції 10. 03.2005 р.

Пигур М.В. Интеграция как инновационная стратегия изучения словообразования в курсе современного украинского литературного языка.

Рассмотрен вопрос интегрированного обучения словообразованию в курсе современного украинского литературного языка. Путём интегрированных связей определено понимание словообразования как процесса. Анализ слов с позиции "как они образуются" – осмысленный и действенный.

Pihur M.V. Integration as Innovative Strategy of Studying Word Building in the Modern Ukrainian Literary Language Course.

The article deals with the problem of integrated presentation of word building in the context of the modern Ukrainian literary language. It has been pointed out that integrative interrelations provide understanding of word building as a process. The analysis of the words from the point of their building is meaningful and constructive.